

Bronnenstudie, het onderzoekscentrum van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. De wetenschappelijke opzet die aan het werk te gronde ligt, werd vertaald in een erg leesbare, helder gestructureerde en rijkelijk geïllustreerde tekst, die afstand neemt van elke morele stellingname maar die daar wel toe uitnodigt. *De vlaschaard 1943* brengt de feiten; het oordeel is aan de lezer.

STIJN VANCLOOSTER

ROEL VANDE WINKEL EN INE VAN LINTHOUT, *De vlaschaard 1943. Een Vlaams boek in nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België*, Groeninghe, Kortrijk, 2007, 191 p. Samen met het boek verscheen i.s.m. het Koninklijk Filmarchief een dvd waarop de film zowel met Duitse als Nederlandse klankband en met Nederlandse en Franse ondertitels te bewonderen is. De dvd bevat ook enkele interessante extra's.

Van 21 september tot 25 november 2007 kunt u in het Guido Gezellemuseum in Brugge een tentoonstelling bezoeken over *De vlaschaard* en *Wenn die Sonne wieder scheint*. Meer informatie: Guido Gezellemuseum, Rolweg 64, B-8000 Brugge. Deze tentoonstelling was in het voorjaar van 2007 al te zien in het Vlas-, Kant- en Linnenmuseum in Kortrijk.

Het gehele project is een initiatief van de Erfgoedcel Kortrijk, www.erfgoedcelkortrijk.be.

Zie ook http://www.wgfilmtv.ugent.be/Vlaschaard%201943/De_Vlaschaard_1943.php.

De vlaschaard staat ook centraal in het twaalfde jaarboek van het Stijn Streuvelsgenootschap "Wie heet er u te slijten?" Over *De vlaschaard van Stijn Streuvels* (red. Marcel De Smedt, Tielt, Lannoo, 2007).

[K] ONEINDIGE INTERESSE. HEDDY HONIGMANN GELAUWERD

Waar de film over gaat, wil de wat terughoudende taxichauffeur Reza weten, voordat hij in Heddy Honigmanns *Forever* antwoord geeft op de hem gestelde vraag. "Over hoe de kunst het menselijk leven beïnvloedt," antwoordt Honigmann hem. Ten dele klopt dit: aan de hand van gesprekken

met bezoekers aan de Parijse begraafplaats Père Lachaise, bekend om zijn beroemdheden, schetst de documentaire een beeld van de rol die de kunstenaars, wiens graven deze mensen bezoeken, in hun levens spelen. De omschrijving zou kunnen gelden voor veel van Honigmanns films. Maar meer nog dan over kunst gaan haar films over de herinnering: hoe kunst de kunstenaar, reeds lang tot stof vergaan, in herinnering houdt, en hoe kunst persoonlijke herinneringen losmaakt.

Kunst en herinnering, het emotionele geheugen, het sociale geheugen: het zijn thema's die keer op keer terugkeren in het werk van Honigmann. Hoewel haar oorsprong ligt in fictie, richtte de regisseuse zich in de loop der jaren meer en meer op documentaire. Met succes: haar films vielen, zowel in Nederland als op internationale filmfestivals, veelvuldig in de prijzen en in april werd Honigmann door twee grote Noord-Amerikaanse filmfestivals voor haar gehele oeuvre geëerd. Op de veertiende editie van het Hot Docs Canadian International Documentary Festival (19 tot 29 april 2007 in Toronto) kreeg de regisseuse de "Outstanding Achievement Award". Op het vijftigste San Francisco International Film Festival, dat plaatsvond van 26 april tot 10 mei 2007, mocht zij de "Golden Gate Persistence of Vision Award" in ontvangst nemen.

Zoals gezegd is het thema geheugen in Honigmanns werk een van de belangrijkste rode draden. Deze lijn begint wellicht bij haar tweede speelfilm, *Hersenschimmen* (1987), een verfilming van de gelijknamige roman van Bernlef over de gepensioneerde Maarten Klein (in de film gespeeld door Joop Admiraal) die lijdt aan de ziekte van Alzheimer. Waar het in die film draait om de gevolgen van het langzaam maar zeker verdwijnen van het geheugen, gaat het in haar latere documentaires als *O Amor Natural* (1996), *Crazy* (1999) en ook *Forever* juist om de alomtegenwoordigheid van herinneringen.

Meestal is dit overigens, net als in *Forever*, indirect; alleen in *Twee minuten stilte, aub* (1998), over de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei, neemt Honigmann het herinneren expliciet tot onderwerp. *O Amor Natural* gaat in de eerste plaats over de poëzie van Carlos Drummond de Andrade, en over seks op hogere leeftijd. Met de postuum gepubliceerde bundel erotische gedichten van Drummond de Andrade onder de arm trekt Honigmann door Brazilië, het

geboorteland van de dichter. Ze vraagt ouderen een gedicht voor te lezen en praat met hen over hun seksleven. Soms in de verleden tijd: “Wie heeft er geen heimwee naar die heerlijke dagen en nachten?” vraagt een vierenzeventigjarige moeder van achttien kinderen, en voegt daar aan toe: “Ik herinner me nog alles, want toen ik het nog kon genoot ik van mijn man.” Soms ook in tegenwoordige tijd: een tweeëntachtigjarige man biedt Honigmann gekserend aan haar te bewijzen dat “alles nog werkt.” Altijd is het echter de herinnering aan jeugdige escapades die centraal staat.

In *Crazy* is niet poëzie maar muziek de ingang tot de herinnering. Maar hier is de kunst meer dan alleen een ingang; muziek is voor de (voormalige) blauwhelmen die Honigmann filmt vaak ook een manier om met hun oorlogservaringen om te gaan. Honigmann laat de soldaten hun aangrijpende, soms schokkende verhalen vertellen. Haar invoelende manier van vragen en het camerawerk dat de soldaten dicht op de huid blijft, maken dat de muzikale troost (van *Knocking on Heaven's Door* van Guns 'n' Roses tot *Crazy* van Seal) voor de kijker soms net zo welkom is.

Een ander terugkerend thema is de vluchteling. Taxichauffeur Reza uit *Forever* vluchtte van Iran naar Frankrijk. Hij bezoekt op Père Lachaise het graf van de Iraanse schrijver Sadegh Hedayat; diens literatuur is voor hem een manier om binding met zijn moederland te houden, net als zijn andere passie, de Perzische liederen die hij zingt. Hetzelfde geldt voor de Parijse straatmuzikanten die Honigmann portretteert in *Het ondergronds orkest* (1997), en voor de in New Jersey wonende Cubanen uit *Dame la Mano* (2003). Allen zijn, hoewel ze zich thuis voelen in hun aangenomen land, tot op zeker hoogte ontheemd; allen zoeken hun toevlucht in de kunst, vaak de muziek, om de herinnering aan hun afkomst levend te houden.

Wellicht heeft het met Honigmanns eigen achtergrond te maken. Ze werd in 1951 geboren in Peru als kind van Europese ouders van joodse afkomst, studeerde film in Rome na omzwervingen door Israël en Spanje en vestigde zich in 1978 in Nederland. Haar hybride afkomst komt duidelijk tot uiting in haar films. Puur praktisch in het feit dat ze haar talen spreekt; maar misschien nog meer in het feit dat taal haar nooit in de weg staat. Wanneer in *For-*

Heddy Honigmann, *Forever*, 2006.

ever een Zuid-Koreaanse bezoeker van het graf van Marcel Proust in het Engels niet uit zijn woorden komt, vraagt Honigmann hem in zijn eigen taal te vertellen wat hem zo raakt in Prousts *A la recherche du temps perdu*. Het uitvoerige antwoord wordt niet ondertiteld; net als Honigmann verstaan de toeschouwers er niets van, maar net als Honigmann begrijpen we het uitstekend.

Het is vooral dit inlevingsvermogen, deze oneindige interesse in haar acteurs (zoals ze de geïnterviewden meestal noemt), die de films van Honigmann zo waardevol maken. Ze behandelt grote thema's als de gapende kloof tussen arm en rijk in Zuid-Amerika (*Metaal en melancholie*) en de gevolgen van oorlog (*Crazy*), maar doet dit altijd door de kleine, menselijke elementen ervan te belichten. Ze creëert lappendekens van persoonlijke histories; de kijker krijgt de ruimte om het totaalbeeld zelf in te vullen. Daarbij vallen we onvermijdelijk terug op onze eigen herinneringen; en op hun beurt nestelen ook Honigmanns films zich in ons geheugen.

JOOST BROEREN
